

Феруза НИЗАМОВА,
ЎзХИА “Мумтоз шарқ адабиёти ва манбашунослик”
кафедраси доценти, филология фанлари номзоди

ИСЛОМ МАНБАЛАРИДА ФАРЗАНД ТАРБИЯСИ МАСАЛАСИНИНГ ЁРИТИЛИШИ

Қадимдан халқимизга хос муҳим фазилят – аёл зотиға эътибор, иззат-икром, меҳр-муҳаббат кўрсатиб келинган. Шу эътибор негизида оилада соғлом инсоннинг дунёга келиши, соғлом тарбия таъсирида улғайиб, тарбия топишида аёл-онанинг ўрни бекиёс деб эътироф этилган. Таъкидлаб ўтиш жоизки, насл соғломлиги, фарзанд тарбияси, авлод баркамоллиги ва ушбу фаолиятда аёл зотининг, онанинг ўрни, вазифаси ҳамда масъулияти исломнинг диний-фалсафий асослари ва манбаларида кенг ёритилган. Ҳар икки ҳолатда ота-боболаримиз оилани барпо этишга бош-қош бўлар эканлар, албатта насл-насаб, тана ва руҳ соғломлигига жиддий эътибор бериб келганлар. Шубҳасизки, ушбу омиллар ривожланаётган оиланинг соғломлиги ва мустаҳкамлигини таъминловчи муҳим сабаб бўлиши билан бир вақтда, ижтимоий муҳит соғломлигини, жамият барқарорлиги ва мамлакат мустаҳкамлигини таъминловчи муҳим омил ҳамдир. Яъни, оилаларимизда соғлом маънавий муҳитни ташкил қилиш, эр-хотин, ота-она ва фарзандлар, қайнона ва келин ўртасидаги муносабатлар, қўш-

ничилик муносабатларининг ўзаро ҳурмат, меҳр-оқибат руҳида бўлишига эришиш – бу юртимиздаги тинчлик-осойишталик ва аҳилликни янада мустаҳкамлашнинг энг муҳим шарти эканини доимо эсда тутмоғимиз лозим.

Соғлом инсоннинг шаклланиши, шахс сифатида ўсиб боришида оиланинг ўрни бекиёсдир. Шу муносабат билан ислом манбаларида оиланинг пайдо бўлиши ва пок инсоннинг туғилиши ғояларига катта эътибор берилган. Маълумки, соғлом оиладагина соғлом фарзанд вояга етади. Шу сабабли, ислом урфида фарзанд туғилганида эмас, балки анча олдин у ҳақидаги ғамхўрлик ва шарафли ташвишлар бошланади. Ҳеч кимга сир эмаски, бўлғуси она, унинг авлоди, яшаётган муҳити, истеъмом қилаётган таоми, турмушдаги мавжудлик шароитлари билан манфаатли томонлар обдон қизиқадилар. Бўлғуси онанинг соғлиги, айниқса, унинг ҳомиладорлик вақтида ҳам унга нисбатан ғамхўрлик ислом манбаларида ёритилган. Ҳомиладор аёлнинг соғлигини ҳимоя қилиш учун барча зарур ишларни амалга ошириш, айниқса, унинг таоми ва турмушидан

хабардор бўлиш жуда муҳим. Аллоҳ таоло Қуръони каримда "... (озор бермангизлар) агар улар хомиладор бўлсалар, бас нафақа бериб турунгизлар..." – деб таъкидлайди (Талок, 6). Ушбу маънода сўзсиз оиланинг ташкил бўлиши вақтидаги ўзаро келишув, меҳр-муҳаббат ва ҳамжиҳатлик оиладаги соғлом кайфиятнинг туғилajak фарзандга ўтишига муҳим сабабдир. Исло

мом дини Пайғамбари ўз қавмларига қарата "сизлар ўз уруғингизни қўядиган жойни танланглар, чунки ирқ биридан бирига ўтадиган бўлади" деб таъкидлайди. Худди шу маънодаги бошқа бир ҳадисда "келин танлаш вақтида тўртта нарсага албатта қизиқилади: молига, жамолига, мансабига, динига. Сен диндорини (демакки, эътиқодлисини, тозалигини, соғлом ақли борлигини, меҳнатсеварлигини...) танлагин", – дейилади.

Мол, давлат, гўзаллик, мансаб ўтқинчи, аммо диндорлик, эътиқодлилиқ, одамийлик абадийдир. Яхши, оқила аёлдан ёмон фарзанд туғилмайди. Агар бунинг тескарисини бўлса, шу инсоннинг ҳам бир бўғинида маълум камчиликлар бўлган ва юзага чиққан бўлади.

Шу ўринда пайғамбаримиз эр-хотинлик ахлоқида аёл зотига нисбатан қуйидагича муносабатни мақбул деб ҳисоблайдилар: "Аллоҳ таоло сизларга хотинларга яхшилиқ қилишингизни буюради, чунки улар оналарингиз, қизларингиз ва холаларингиздир". Бошқа бир ўринда таъкидлайди: "Аёлларни эъзозланг, уларга қўйлар ёки молларга қилгандек муома-

ла қилманг. Ёдингизда бўлсин: жаннат оналарнинг оёғи остидадир"¹.

Инсон табиатнинг буюк ва такрорланмас мўъжизаси эканлиги, у ҳар томонлама соғлом ва мукаммал қилиб яратилганлиги тўғрисида манбаларда ёзилган. Чунончи, Қуръони каримда шундай марҳамат қилинади: "Батаҳқиқ биз инсонни энг яхши суратда яратдик". Бундан кўринадики, инсон туғилганидан барча камчиликлардан холи бўлади, унга баркамол, соғлом бўлиб ўсиш, мукаммаллик томон ҳаракат қилиш имкониятлари берилган.

Соғлом инсон туғилиши ва тарбияланишида кишиларнинг шахсий ва жинсий ҳаёти, поклик ғоялари ҳам ислом манбаларида атрофлича ёритилган. Ҳадисларда келтирилишича, "Кимгаки Аллоҳ таоло бир солиҳа аёлни насиб этган бўлса, Аллоҳ унга динининг ярмини ҳимоя қилишга ёрдам қилибди. Энди қолган ярмини ўзи ҳимоя қилсин"² дейилади.

Маълумки, солиҳа келин ўз-ўзидан пайдо бўлиб қолмайди, у аниқ бир оилада, ижтимоий муҳитда шаклланади, вояга етади. Бундай шахсларни тарбиялашда аввало солиҳ ота-она, сўнгра жамият жавобгардир. Тарбиячилар имон-эътиқодли, инсофли, мурувватли бўлсалар, ўзлари бу дунёда қилган барча амаллари учун албатта сўров борлигини, мажбурият борлигини ҳис этсаларгина, фарзандларига ҳам самарали таъсир кўрсатадилар.

Ислом фалсафаси оиланинг соғлом авлод тарбиясида жуда катта ўрни борлигини кўрсатиб, унинг жамиятдаги мавқеига етарлича эътибор беради. Аллоҳ таоло мўминларга ҳитоб қилиб, Қуръони каримда айтадики: "Эй мўминлар, ўзларингизни ва аҳли аёлларингизни оташи дўзахдан сақлангиз!" ("Таҳрим, 6"). Бундан кўринадики, ота оила бошлиғи сифатида нафақат ўзининг, балки барча оила аъзоларининг соғлом тарбияланишида жавобгардир. Шу сабабли ҳам ҳали рўзгор шаклланмай, бўлғуси оила аъзоларининг тарбиясини аввалдан режалаштириш лозим.

Соғлом авлод нафақат меҳнатсевар инсонлар, балки ўзларини номаъқул ҳаракатлардан сақлай оладиган кишилардир. Шундай

¹ Муҳаммад Пайғамбар алайҳиссалом қиссаси. Ҳадислар. Т.: "Камалак". 1991 й. -Б.68.

² Ахлоқ-одоб ҳақидаги ҳадислар. -Т.: "Мовароуннахр" нашриёти, 1992. – Б.16.

номаъкул ҳаракатлардан бири ислом манбаларида зино ва фоҳишалик деб кўрсатилган. Таъкидлаш керакки, Аллоҳ таоло ўзининг пайғамбарларига юборган Куръондан олдинги муқаддас китобларида ҳам зинони қоралаб, унинг соғлом авлод пайдо бўлиши ва ривожланишида тузатиб бўлмайдиган асоратлари борлигини кўрсатган. Куръони каримда эса, зино мутлақо таъқиқланган. “Зинога яқинлашманглар, у гуноҳ бузукликдир ва Аллоҳнинг ғазабига дучор қилади ҳамда дўзах сари бошлайди”.

XX аср вабоси деб ном олган СПИДнинг бугунги кунда инсон ва жамият ҳаётига қанчалик моддий ва маънавий зарар келтираётгани ва инсоният келажаги учун қай даражада хавф эканлиги барчамизга аён. Ачинарли томони шундаки, айрим касалликлар ирсиятга ўрнашиб олиб, авлоддан-авлодга ўтадиган бўлиб қолади.

Маълумки, боланинг саломатлиги кўп жиҳатдан ташқи ва ички омилларга боғлиқ. Ташқи омилларга ота-она, маҳалла, атроф-муҳит ва ўзаро муносабатлар қиради ва бу боланинг шаклланишига таъсир кўрсатади. Насл, ирсият, руҳий ҳолатни эса, боланинг туғилиш ва яшаш жараёнига таъсир кўрсатувчи ички омиллар сифатида баҳолаш мумкин. Аслида ҳар икки жиҳат ҳам боланинг етук шахс сифатида шаклланишига таъсир кўрсатувчи муҳим омиллар бўлиб хизмат қилади.

Аксарият ҳолларда боланинг соғлом бўлиши онанинг ҳам жисмонан, ҳам руҳан соғлом бўлишига боғлиқ. Бироқ, она негадир жисмоний жиҳатдан соғлом бўлиш учун ҳаракат қиляпти-ю, аммо маънавий-руҳий жиҳатдан соғлом бўлишга интилмаяпти. Аслида ҳамма нарсанинг асоси қалб, руҳ саломатлигига бориб тақалади. Шу жиҳатдан олганда, маънан соғлом муҳитда вояга етаётган бола билан нотинч оилада катта бўлаётган боланинг орасида анчагина тафовут кўзга ташланади. Она оиласи ўзаро ишонч ва муҳаббат асосига қурилган бўлсагина болага меҳр кўрсата олади. Ўзаро ишонч ва муҳаббатни эса, маънавий етук инсонларгина яратади. Шуни биламизки, ўзбекона турмуш тарзимизда, яқин-яқингача бола

ота-онага қаттиқ гапириш у ёқда турсин, ҳатто юзига тик қарашга ҳеч қачон ботинолмаган, шарм қилган. Бу бизнинг қон-қонимизга сингиб кетган шарқона яшаш тарзидир.

Тарихга назар соладиган бўлсак, боболаримиз бутун дунёга устозлик қилган. Бу муқаддас заминдан улуг муфассир, муҳаддис, фақиҳ, мутасаввиф ва қомусий олимлар етишиб чиққан. Улар ёшлигидан илмга муҳаббатли қилиб тарбияланган.

Агар ҳар бир ота-она, ҳар бир устоз, ҳар бир маърифат тарғиботчилари ўзларининг бор ғайратларини юртимиз ёшларининг ҳар соҳада салоҳиятларини юксалтиришга сарфласа, албатта келажакда мутафаккир боболаримиз сингари дунёга устозлик қилдилар.

Мамлакатимиз аҳолисининг 64 фоизини ёшлар ташкил этади. Уларнинг улғайиб, қомил инсон бўлишлари учун давлатимизда барча зарур моддий ва маънавий шароитлар яратилган. Кўплаб спорт иншоотлари, дам олиш ва истироҳат масканлари барпо этилиб, ёшлар ихтиёрига топширилди. Фақат бола зиммасига бу имкониятлардан тўғри ва оқилона фойдалана олиш масъулиятини юклайди.

Бу борада жамоат ташкилотларининг ҳам ўрни бекиёсдир. Ёшлар иттифоқи, “Соғлом авлод учун”, “Болалар”, “Меҳр нури”, “Сен ёлғиз эмассан”, “Ўзбекистон болалар спортини ривожлантириш”, “Меҳр-шафқат ва саломатлик” ва “Мактаб таълими” каби жамғармалар жонбозлик билан фаолият олиб бормоқда.

Юқоридаги фикрларга шуни хулоса қилиш мумкинки, соғлом авлод — бу миллат, юрт келажаги, унинг мустаҳкам пойдевори эса, баркамол, етук, маънан соғлом фарзандларгина қура олади. Зеро, жаннатмакон юртга баркамол, етук инсонларгина ярашади. Фарзандлари соғлом юрт эса, тараққий этади, юксалади ва ҳеч қачон ҳеч кимдан кам бўлмайди. Аждодларимиз эзгу мақсадларига содиқ қолиб, бугун биз соғлом авлод тарбиясига алоҳида эътибор қаратар эканмиз, шунинг баробарида Ватанимиз ободлиги ва озодлиги, турмушимиз эркинлиги ва фаровонлиги сари қатъият билан қадам ташлаймиз.